

**AFSPRAKENLIJST INTERPARLEMENTAIR KONINKRIJKSOVERLEG
MEI-JUNI 2018**

In het Presidiumoverleg van 29 mei 2018 zijn de onderstaande afspraken herbevestigd dan wel gemaakt:

- dat het presidium bestaat uit de voorzitters van de parlementen (behalve van Nederland), de voorzitters van de commissies en de griffiers;
- dat de Statenvoorzitters van Aruba, Curaçao en Sint Maarten en de commissievoorzitters van Nederland de delegatieleiders zijn en de afsprakenlijst ondertekenen;
- dat de commissievoorzitters woordvoerders van de delegaties zijn, maar tijdens discussies meerdere leden van de delegaties het woord kunnen voeren;
- dat de commissievoorzitters en de Statenvoorzitters deelnemen aan de persconferentie;
- dat indien een delegatie een afwijkend standpunt heeft, dit vermeld wordt in de afsprakenlijst. Daarbij wordt verwezen naar de toelichting op dit standpunt, die wordt opgenomen in een bijlage die formeel geen onderdeel uitmaakt van de afsprakenlijst. Afwijkende standpunten worden voorafgaand aan de persconferentie schriftelijk gedeeld met de andere delegaties. Van een afwijkend standpunt van een deel van een delegatie wordt geen aantekening opgenomen;
- dat alle delegaties kunnen deelnemen aan een werkgroep. Nederland is trekker van een werkgroep indien het een specifiek onderwerp met betrekking tot Caribisch Nederland (BES-eilanden) betreft;
- dat de delegaties maximaal 15 minuten de tijd krijgen om intern beraad te plegen;
- dat het Reglement van Orde van het gastland geldt, bijvoorbeeld met betrekking tot interruptie van sprekers en persoonlijke feiten;
- dat de Voorzitter van het IPKO de tijd in de gaten houdt, opdat elke delegatie evenveel tijd krijgt om haar standpunten naar voren te brengen;
- dat het organiserende land de werkbezoeken in het IPKO vaststelt en regelt, waarbij de gastdelegaties tijdig gevraagd wordt suggesties te doen;
- dat schriftelijke standpunten van individuele leden en/of fracties niet formeel tijdens het IPKO zullen worden ingebracht;

- dat de beraadslagingen van het IPKO in beginsel openbaar zijn en dat wordt gezorgd voor een uitzending via internet. De werkbezoeken en de presidiumvergaderingen zijn in beginsel besloten;
- dat het programma van het IPKO wordt vastgesteld door het presidium. Wijzigingen in of aanvullingen op het programma dienen eerst te worden goedgekeurd door het presidium;
- dat het presidium van het IPKO met zorg kennis heeft genomen van publieke uitspraken van de Staatssecretaris van BZK inzake de prioriteit van het tot stand brengen van de rijkswet Geschillenbeslechting, dat over deze uitspraken binnen de delegaties grote teleurstelling bestaat en dat de voorzitter van het IPKO om die reden de Staatssecretaris van BZK zal verzoeken om per brief diens uitspraken nader te duiden en daarbij zal verzoeken voornoemde brief voor het einde van dit IPKO toe te zenden.¹

Recente ontwikkelingen per land

De delegaties nemen met belangstelling kennis van de presentaties van de commissievoorzitters, respectievelijk delegatieleider, inzake de recente economische, sociale, financiële en politieke ontwikkelingen van de vier landen binnen het Koninkrijk.

Rapportages werkgroepen

- De delegaties wisselen informatie uit over de huidige stand van zaken per land ten aanzien van de implementatie van de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's). De delegaties nemen met belangstelling kennis van de rapportages die hierover in werkgroepverband zijn opgesteld.
- De delegaties komen overeen om voor het komende IPKO de samenwerking in de huidige constellatie van werkgroepen voort te zetten teneinde de relevante feitelijke informatie in de rapportages verder aan te vullen, alsmede mogelijke knelpunten te identificeren.
- De delegaties komen voorts overeen dat de werkgroepen vóór het komende IPKO per werkgroep een voorstel zullen presenteren waarin één of enkele specifieke thema's worden aangegeven, die vervolgens in de werkgroepen nader kunnen worden uitgewerkt. Deze informatie zal uiterlijk 1 november 2018 aan de delegaties worden toegezonden.
- De delegaties spreken tot slot af SDG 16 (vrede, veiligheid en rechtvaardigheid) toe te voegen aan de werkgroep SDG People en SDG 6 (schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen) te verplaatsen van de werkgroep SDG People naar de werkgroep SDG Planet / Prosperity.

Kiesrecht en verkiezingen binnen Koninkrijk

- De delegaties nemen met belangstelling en onder dankzegging kennis van de presentatie van de secretaris-directeur van de Kiesraad, de heer Bakker. In de presentatie wordt stilgestaan bij de rol en onafhankelijke positie van kiesraden en vergelijkbare organen binnen de landen van het Koninkrijk.
- De delegaties constateren dat er overeenkomsten, maar ook verschillen bestaan tussen de wijze waarop de waarborgen voor een zorgvuldig verkiezingsproces van parlementariërs in de landen van het Koninkrijk zijn verankerd.
- De delegaties staan in beginsel positief tegenover structurele verkiezingswaarneming – op uitnodiging van het land waar de verkiezingen plaatsvinden – binnen het Koninkrijk. Hierover zal door het presidium, ondersteund door de griffiers, een korte notitie worden

¹ Voor de ontvangen brief zie: Kamerstuk 33 845, R/ nr. 27.

opgesteld die zal worden ingebracht in het eerstvolgende IPKO. Deze notitie zal elementen bevatten van een mogelijke regeling voor deze verkiezingswaarnemingen, waarbij onder meer gekeken zal worden naar bestaande praktijken van internationale organisaties als de OVSE.

Stand van zaken Geschillenregeling

- De delegaties bespreken de breed gedragen zorg over het gebrek aan zichtbare voortgang in het totstandkomingsproces van het rijkswet Geschillenbeslechting en de teleurstelling over de wijze van communicatie over het proces zijdens de Staatssecretaris van BZK.
- De delegaties bereiken overeenstemming over de tekst van een brief die wordt toegezonden aan de Staatssecretaris van BZK (Kamerstuk 33 845, S/nr. 28). In deze brief wordt verzocht voor 1 november 2018 het wetsvoorstel aanhangig te maken bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal, alsmede voor 18 juni met een reactie te komen op deze brief, inclusief de tussenstappen die de staatsecretaris voornemens is te zetten tot aan 1 november 2018.
- De delegaties nemen tot slot met belangstelling kennis van de presentatie van Eerste Kamerlid Van Kappen over de geschiedenis van en knelpunten bij de totstandkoming van de rijkswet Geschillenbeslechting. In de presentatie wordt onder meer stilgestaan bij het belang van de drie uitgangspunten die in de vergadering van het IPKO van mei 2015 zijn overeengekomen (onafhankelijke geschillenbeslechtende instantie, bindende uitspraak, strikt juridische geschillen met betrekking tot bepalingen uit het Statuut).

Situatie in Venezuela

- De delegaties nemen met belangstelling en waardering kennis van de presentatie van de heer Koopman, journalist/analist Latijns-Amerika, inzake de huidige situatie en recente ontwikkelingen in Venezuela. In de presentatie wordt onder meer ingegaan op de recente verkiezingen in Venezuela, de enorme devaluatie van de Bolivar, de vluchtelingenstroom, ongereguleerde migratie, armoede, criminaliteit, de ontwikkeling van de democratie en de voedselvoorziening.
- De delegaties beschrijven voorts de effecten van de situatie in Venezuela op met name Aruba, Curaçao en Bonaire en benoemen de knelpunten die op de (ei)landen zijn ontstaan naar aanleiding van de toename in immigratie, bijvoorbeeld op het terrein van sociale voorzieningen, criminaliteit, gezondheidszorg en werkgelegenheid.
- Dit onderwerp zal naar verwachting de komende tijd van belang blijven. De actuele ontwikkelingen zullen de komende tijd dan ook intensief worden gevolgd. Om die reden zal de voortgang voor het volgende IPKO worden geagendeerd.

Mensenrechten in de justitiële keten

- De delegaties nemen kennis van recente ontwikkelingen per land op het terrein van mensenrechten in de justitiële keten, met name waar het detentiecapaciteit betreft.
- De delegaties komen overeen dit onderwerp, waaronder begrepen de thema's vreemdelingen/detentie, ondermijning van bestuur, rechtsbescherming, rehabilitatie, cybercriminaliteit en *fake news* voor het komende IPKO in het kader van SDG 16 (vrede, veiligheid en rechtvaardigheid) voort te zetten en verzoeken de werkgroep SDG People hiertoe de inhoudelijke voorbereiding te doen. De werkgroep SDG People zal hier nadere focus in aanbrengen.

Werkbezoeken

- De delegaties brengen een werkbezoek aan afvalverwerkings- en energiebedrijf AVR (locatie Rozenburg). Ze worden ontvangen door de CEO (de heer Luca) en zijn medewerkers. AVR verzorgt een presentatie over de activiteiten van de AVR waarbij de gastheer de verbinding legt naar de mogelijkheden voor duurzame afvalverwerking in het Caribisch deel van het Koninkrijk. In Nederland is de afvalverwerking voortdurend in transitie. De ontwikkeling van de afgelopen decennia is die van stort, via verbranding naar recycling. De verduurzaming is met name ook sinds 2010 geïntensiveerd: verdere vergroening, CO₂-uitstoot toegepast in tuinbouw (kassen), warmtekoppeling etc. De verwerking van afval tot energie en (gerecyclede) grondstoffen is op zich niet rendabel; via belastingheffing betalen vervuilers voor (een deel van) de kosten. De kosten kunnen evenwel worden gedrukt door volumevergroting (verwerking tegen betaling van afval van elders), verkoop gerecyclede grondstoffen en vrijgekomen energie. Een efficiënte logistiek van de aanvoer van afval tot de verwerking drukt de kosten. Een nieuwe ontwikkeling is dat afval ter plaatse van het bedrijf wordt gescheiden. Naast de reële kosten en de netto-opbrengsten moet afvalverwerking ook worden gemeten naar maatschappelijke winst en milieuwinst. AVR ziet vooral mogelijkheden voor het Caribisch deel van het Koninkrijk wanneer eilanden die relatief dicht bij elkaar liggen gaan samenwerken bij afvalverwerking en energieopwekking. Naar aanleiding hiervan verzoeken de delegaties hun regeringen te onderzoeken of het aanbesteden van afvalverbrandingsinstallaties door meerdere landen gezamenlijk uitgevoerd kan worden, rekening houdend met de geografische ligging van deze landen.
- In de middag brengen de delegaties een werkbezoek aan Wageningen University & Research. De delegaties worden ontvangen door mevrouw Fresco, Voorzitter van het College van Bestuur van de universiteit. Ze geeft een beknopt overzicht van het fundamentele en toegepaste onderzoek aan de universiteit, die dit jaar haar 100-jarig bestaan viert. Ze nodigt de landen en eilanden in het Caribisch deel van het Koninkrijk uit gebruik te maken van de wetenschappelijke expertise en het onderwijs dat de universiteit biedt. Achtereenvolgens krijgen de delegaties daarna presentaties over het herstel van koraal en mangroven. De gemiddelde koraalbedekking in de wereld is de afgelopen 50 jaar van 50% gedaald naar 20%. Koraal is fundamenteel voor het ecosysteem en de achteruitgang leidt tot onder andere ongewenste algengroei. De universiteit experimenteert met kunstmatig rif om koraalgroei te bevorderen. Het herstel van mangroven is van groot belang, niet alleen uit oogpunt van het in stand houden en bevorderen van duurzaam toerisme, maar ook met het oog op herstel van de visstand, die lijdt onder overbevissing. In een andere presentatie worden de leden van de vier delegaties geïnformeerd over research en ontwikkeling van duurzame algenteelt. Een en ander wordt geïllustreerd aan de hand van het Algaeparc-project dat op Bonaire wordt ontwikkeld. Algenproductie dient verschillende doelen: voedsel, veevoer, chemicaliën en energie. Mocht een dergelijk project op Bonaire succesvol kunnen worden uitgebouwd dan kan dat bijdragen aan verduurzaming en diversifiëring van de economie van Bonaire met meer banen en een grotere mate van zelfvoorzienendheid. Het kan dan ook model staan voor andere eilanden. In het project is gekozen voor een stap voor stap benadering: kleinschalige start die op termijn kan worden uitgebouwd, om zo de kans van slagen te optimaliseren. Wageningen University & Research werkt in dit project onder andere samen met het lokaal bestuur van het openbaar lichaam Bonaire. Tot slot krijgen de delegaties een presentatie over de toepassing van tuinbouw in kassen onder verschillende klimatologische en geografi-

sche omstandigheden. Door middel van een model kan worden bepaald welke type kassen onder welke omstandigheden het best kan worden toegepast.

- De delegaties spreken hun hartelijke dank uit voor de gastvrije ontvangst bij de AVR en bij Wageningen University & Research.

Agendapunten volgend IPKO

- Nadere rapportage, één of meer specifieke thema's SDG People
- Nadere rapportage, één of meer specifieke thema's SDG Planet/ Prosperity
- Nadere rapportage werkgroep Integriteit van Bestuur
- Notitie verkiezingswaarneming
- Stand van zaken Venezuela
- Aanhangig voorstel rijkswet Geschillenbeslechting
- Statuut
(documenten bij agendapunten uiterlijk 1 november 2018 te ontvangen; bespreking eerst in werkgroepen, daarna plenair)

Het presidium beraadt zich op eventuele aanvullende agendapunten. In een videoconferentie ter voorbereiding op het komende IPKO wordt definitief over de agenda besloten. Het volgende IPKO zal plaatsvinden van 8 tot en met 11 januari 2019 in Sint Maarten.

J.E. Thijsen
(Voorzitter Staten van Aruba)

W.W. Millerson
(Voorzitter Staten van Curaçao)

S.A. Wescot-Williams
(Voorzitter Staten van Sint Maarten)

R.R. Ganzevoort
(Staten-Generaal Nederland)

DELEGATIE STATEN VAN ARUBA

Hr. J.E. Thijsen (Statenvoorzitter)
Hr. R.G. Tjon (Commissievoorzitter)
Mw. M.J. Lopez-Tromp
Hr. E.G.A. Vrolijk
Mw. D.R.Y. Lejuez
Hr. H.W.G. Tevreden
Hr. R.S. Croes
Hr. A.M. Sneek
Hr. R.A. Arends
Hr. O.B. Sevinger
Hr. A.L. Dowers
mw. L.J. Christiaans-Yarzagaray
Hr. H.C.J. Hek (Griffier)

DELEGATIE STATEN VAN CURACAO

Hr. W.W. Millerson (Statenvoorzitter)
Mw. A.V. Pauletta (Commissievoorzitter)
Mw. G.M. Mc William
Hr. G.S. Pisas
Hr. M.N.J. Rojer
Mw. M.C. Moses
Hr. R.F. Calmes
Hr. J.L. Cordoba
Hr. S.R. Cijntje (Griffier)

DELEGATIE STATEN VAN SINT MAARTEN

Mw. S.A. Wescot-Williams (Statenvoorzitter)
Mw. S.E. Jacobs (Commissievoorzitter)
Hr. W.S. Smith
Hr. R. Brison
Mw. N.R. Guishard-Joubert (Griffier)
Hr. R.R.H. Richardson (Adviseur)

NEDERLANDSE DELEGATIE*Tweede Kamer*

Hr. A. Pechtold (Voorzitter IPKO)
Hr. A. Bosman
Hr. M. de Graaf
Mw. J.A.M.J. van den Berg-Jansen
Mw. A.E. Diertens
Mw. N. Özütok
Hr. A.A.G.M. van Raak
Mw. A.H. Kuiken
Mw. S.J.F. van der Graaf
Hr. T.N.J. de Lange (Griffier)

Eerste Kamer

Hr. R.R. Ganzevoort (Delegatieleider)
Hr. F.E. Van Kappen
Mw. W.H. Huijbregts-Schiedon
Mw. S.C. van Bijsterveld
Hr. Th. C. de Graaf
Mw. M.P. Meijer

Hr. M. Sini
Hr. P. Ester
Hr. P. Schalk
Hr. H. Ten Hoeve
Hr. F.J. Bergman (Griffier)

**PROGRAMMA INTERPARLEMENTAIR KONINKRIJKSOVERLEG
29 MEI 1 JUNI 2018 TE DEN HAAG**

DINSDAG 29 MEI 2018

09.00 – 10.00 uur
Ontvangst

09.15 – 09.45 uur
Presidiumoverleg

10.00 – 10.45 uur
Opening

- welkomstwoord door voorzitter Eerste Kamer der Staten-Generaal
- korte speech door delegatieleider Aruba
- korte speech delegatieleider Curaçao
- korte speech delegatieleider Sint Maarten

10.45 uur
Groepsfoto

11.00 uur
Opening vergadering door voorzitter IPKO

11.00 – 11.30 uur
Presentatie van recente ontwikkelingen per land:
– Presentatie Curaçao
– Presentatie Nederland
– Presentatie Aruba

12.00 – 13.30 uur
Lunch

13.45 – 14.15 uur
Presentatie van recente ontwikkelingen per land:
– Presentatie Sint Maarten

14.30 – 17.30 uur
Bespreking Rapportages werkgroepen:
– Rapportage SDG People;
– Rapportage SDG Planet/Prosperity;
– Rapportage Integriteit van bestuur.

17.30 – 19.00 uur
Receptie

WOENSDAG 30 MEI 2018

10.00 – 11.30 uur
Bespreking «Kiesrecht en verkiezingen binnen Koninkrijk»

11.30 – 12.30 uur
Bespreking «Stand van zaken Geschillenregeling»

12.45 – 14.00 uur
Lunch

14.00 – 14.30 uur
Bespreking vervolg werkgroepen

14.30 – 15.30 uur
Vaststelling brief aan Staatssecretaris BZK inzake geschillenregeling

15.30 – 16.45 uur
Bespreking «Situatie in Venezuela»

16.45 – 17.30 uur
Bespreking «Mensenrechten in de justitiële keten»

17.45 – 19.15 uur
Bezoek aan museum Escher in Het Paleis

DONDERDAG 31 MEI 2018

08.30 uur
Vertrek werkbezoeken

09.45 – 11.15 uur
Werkbezoek Afvalverwerking Rijnmond

12.45 – 18.30 uur
Werkbezoek Wageningen University & Research

VRIJDAG 1 JUNI 2018

09.30 – 10.00 uur
Delegatie-overleggen

10.00 – 10.30 uur
Presidiumoverleg

10.45 – 11.45 uur
Vaststelling afsprakenlijst

12.00 – 13.30 uur
Lunch (eigen gelegenheid)

14.00 – 15.00 uur
Ondertekening afsprakenlijst en persconferentie